

Volilni sistem v Sloveniji ni v skladu z Ustavo

2021-05-04 20:05:36 boristurk

Leta 2018 je bil pri **volitvah v državni zbor** glas volivca(-ke) iz volilnega okraja Hrastnik vreden približno 4 x več, kot glas volivca(-ke) iz volilnega okraja Grosuplje. Približno enako situacijo imamo od leta 1991 do zdaj (2021). Enakosti na strani volivcev pri glasovanju torej ni. Članek predstavlja izpostavljeni problem volilnega sistema na način, da se lahko "vsakdo" sam prepriča, da povedano drži. Najprej na osnovi izjav Ustavnega sodišča, nato še s poenostavljenim konkretnim primerom, z barvnimi tabelami in matematičnimi formulami. To napako je skušalo odpraviti vrsto strokovnjakov, vendar vlada predlogov do sedaj ni nikoli sprejela v zadostnem številu.

Podobno kot obstaja neenakost pri glasovanju med volivci iz različnih okrajev, pa velja specifična neenakost tudi pri nekaterih kandidatih. Kandidat, ki je neodvisen od stranke, nima enake možnosti, da bo izvoljen, kot kandidat iz stranke, ki ima predstavnike v več ali vseh volilnih okrajih znotraj ene volilne enote.

Članek pojasnjuje še:

- kaj je splošno, enako, neposredno glasovanje;
- kaj je mandat, kaj so volilne enote in kaj volilni okraji;
- kako pridejo kandidati/kandidatke iz strank na liste;
- koga lahko volivci/volivke volimo;
- kako poteka štetje glasov;
- na kakšen način, oz. na osnovi česa so kandidati/kandidatke nazadnje izvoljeni = na osnovi kakšnih formul dobijo mandat (podana sta tudi 2 poenostavljena primera razdeljevanja mandatov z barvnimi tabelami)

Volilni sistem je tako zakompliciran, da celo vsi ustavni sodniki ne vedo natančno, kako deluje (dokaz je v članku). V izogib dodatnem stavčnem kompliciranju je v članku pri besedah volivec/kandidat ipd. v nadalje uporabljen moški spol, čeravno so kandidatke in volivke tudi ženske itd.

Na koncu so predstavljene 3 rešitve zgoraj izpostavljenega problema neenakosti:

1. "Ukinitev okrajev" => Ukinitev tega, da se mandati dodeljujejo tudi zgolj na osnovi rezultatov v okrajih.
2. Ukinitev volilnih enot in ukinitve porazdeljevanja mandatov po strankah.
3. Ena volilna enota in dodeljevanje mandatov na osnovi največjega zbranega števila glasov.

Zgoraj izpostavljena minusa nista edina, ki jih ima slovenski volilni sistem. Številne minuse navajam v članku [11 slabosti in prednost volilnega sistema v Sloveniji](#).

Splošno, enako, neposredno in tajno glasovanje

Če bi praksa sledila teoriji iz Ustave, bi na osnovi 80. člena Ustave poslance volili s splošnim, enakim, neposrednim in tajnim glasovanjem. Vendar temu NI tako. Pojasnimo si interpretacije pojmov splošno, enako, neposredno, tajno. Razlago najdemo na strani Državnega zbora [Volitve in volilni sistem](#):

- Splošna volilna pravica pomeni, da ima vsak polnoletni državljani pravico voliti in biti voljen.
- Enaka volilna pravica pomeni, da ima vsak glas vsakega volivca enako vrednost – vsak volivec ima en glas in noben glas nima prednosti pred drugimi.
- Volilno pravico državljani udeležajo na volitvah, ki so lahko neposredne ali posredne, lahko pa so kombinacija obojih. Glede na to je tudi volilna pravica neposredna ali posredna. Neposredna volilna pravica pomeni, da volivci sami, brez posrednika glasujejo za člane predstavniškega sveta. Tako se v Sloveniji volijo poslanci Državnega zbora. Posredna volilna pravica pomeni, da volivci izberejo samo elektorje – predstavnike, ki potem izvolijo člane predstavniškega sveta. Tako se v Sloveniji volijo člani Državnega zbora.

Ustavno sodišče Republike Slovenije (US RS) je ugotovilo, da v praksi volitve poslancev v relaciji volivec-volivec NISO enake. Zakaj? Že 30 let- od leta 1991 do 2021 v Sloveniji nismo imeli niti približno ustrezno usklajenih velikosti volilnih okrajev. Zato **glasovi volivcev niso bili nikoli enakovredni**. US RS je 8. 11. 2018 to zapisalo v [Odločbi o ugotovitvi, da je 4. člen Zakona o določitvi volilnih enot za volitve poslancev v Državni zbor v neskladju z Ustavo in da prvi odstavek 7. člena, 42., 43. in 44. člen ter drugi odstavek 91. člena Zakona o volitvah v Državni zbor niso v neskladju z Ustavo](#). Dvojni doktor in sodnik Klemen Jaklič, en od soodločevalcev pri tvorjenju te odločbe, [je zapisal](#):

O odločilnem vprašanju, kateri od kandidatov iz iste stranke bo ob številu dobljenih mandatov te stranke, ki jih je stranka dobila na ravni volilne enote, nato šel v Državni zbor in kateri ne, se odloča na ravni volilnih okrajev. V Državni zbor se uvrsti tisti od kandidatov iz iste stranke, ki je v svojem okraju prejel večji delež glasov kot njegovi tekmeci iz iste stranke v drugih okrajih te iste volilne enote, in tako vse do porabljenega števila dobljenih mandatov te stranke. Težava je v tem, da zaradi izpodbijanega 4. člena zakona, ki to dopušča, okraji po številu volivcev niso približno enako veliki, ampak so v praksi radikalno različni! Tako je imel na volitvah leta 2014 na primer največji okraj kar 3.73-krat več volivcev od najmanjšega. To pomeni, da glas volivca v najmanjšem okraju šteje 3.73-krat toliko kot glas volivca v največjem okraju. Drugače povedano, pri izbiri, kateri od med seboj tekmujočih kandidatov iz iste politične stranke bo osvojil konkretni mandat, za katerega se potegujejo, ima en volivec skoraj štiri glasove, medtem kot ima drugi le enega. To je eklatantna – in obenem šokantna – kršitev enakosti aktivne volilne pravice, ki v demokratičnih državah nima primere in se v nobeni tovrstni državi ne bi smela zgoditi, ali pa država, ki takšno kršitev uzakonja, ni demokratična. Ne priznava namreč osnovnega načela demokratične ureditve, da na volitvah vsakemu državljanu – ne glede na družbeni, ekonomski, socialni, spolni, rasni oziroma kakršenkoli drug status, kot je npr. kraj bivališča – pripada le po en glas (»one person one vote«).² Takšna eklatantna kršitev osnov demokracije oziroma volilne pravice kot temeljne človekove pravice se je v Sloveniji vlekla celo več kot dvajset let. To je v 21. stoletju za državo, ki naj bi bila demokratična republika, nedopustno in žal tudi sramotno.

Da lahko povsem razumemo, o čem Jaklič govori, je treba razumeti, kako **volilni sistem** deluje, kaj so **volilni okraji**, kaj so **volilne enote**, kaj so **mandati**, kako se določajo **mandati** na ravni volilnih enot in kako na ravni države. To je razloženo s konkretnimi primeri v poglavjih spodaj.

Mandat

V splošnem je mandat pooblastilo za opravljanje določene funkcije v kakem organu. Pri državnozbornih volitvah v Sloveniji je mandat pooblastilo za opravljanje funkcije poslanca v državnem zboru. Poslanec je predstavnik ljudstva v Državnem zboru RS, ki šteje 90 poslancev. V kakšni meri ljudstvo tudi zares predstavlja, je druga tema.

Volilne enote in volilni okraji

V Sloveniji imamo deset **volilnih enot**:

- Od **osmih večjih volilnih enot** je vsaka razdeljena na **11 volilnih okrajev**. Vsaka volilna enota po zaključku volitev prispeva v državni zbor po 11 poslancev. Skupaj prispevajo 88 poslancev.
- **Dve volilni enoti** sta posebnost in sta hkrati tudi volilni okrožji. To sta italijanska in madžarska narodna skupnost. Vsaka od njiju prispeva v državni zbor po enega poslanca. Skupaj prispevata 2 poslanca.

Članek pretežno obravnava 8 večjih volilnih enot.

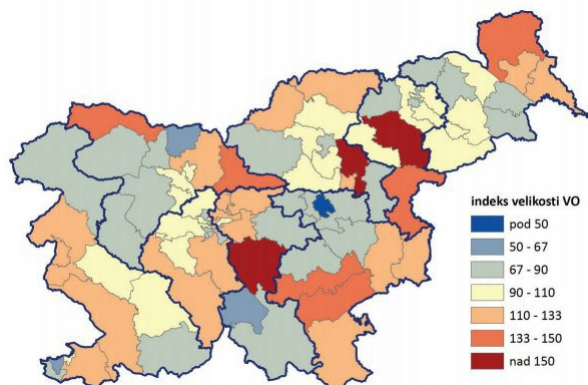
Politične stranke v vsakem od 88 volilnih okrajev nastopajo s po enim kandidatom. Volivci volimo v zgolj v enem od 88 volilnih okrajev, po enega od vseh kandidatov. Leta 2018 smo recimo v splošnem volili po volilnih okrajih po enega izmed kandidatov iz 28 list. Tega leta so obstajale tudi izjeme – stranke, ki v določenih okrajih niso imele svojih kandidatov.

Volilne enote in volilni okraji bi morali biti praviloma po velikosti volilnih upravičencev precej podobni. V kolikor niso, so glasovi volivcev različno težki = različno vredni = različno vplivni. Dr. Boštjan Rogelj v dokumentu [Ureditev volilnih enot v državnozbornem volilnem sistemu](#) pojasnjuje, kako je prišlo do večjih razlik med velikostmi okrajev:

Prvotno je bilo predvideno, da bodo vsi volilni okraji imeli približno enako število prebivalcev/volivcev (od 20.444 do 24.986 prebivalcev). Nazadnje je bil zaradi pritiska politikov sprejet sklep, da se pri njihovem oblikovanju upoštevajo geografska zaokroženost in skupne značilnosti ozemlja (Ustavno sodišče, 1992)

Sledita 2 mapi Slovenije z **indeksi velikosti volilnih okrajev** po številu volivcev, kjer je razvidno, da se ta velikost pretirano razlikuje.

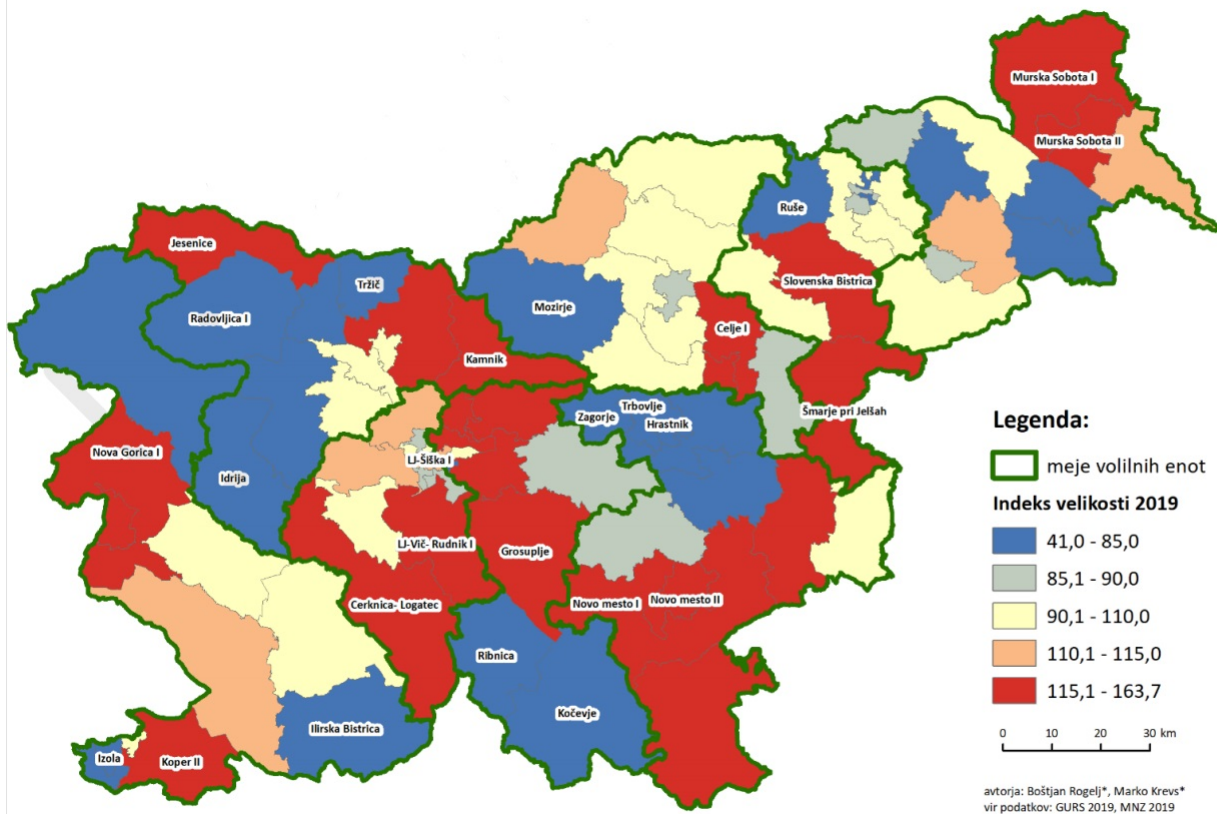
Indeks velikosti volilnih okrajev leta 2011

Vir: Ureditev volilnih enot v državnozbornem volilnem sistemu:

https://www.researchgate.net/profile/Bostjan_Rogelj/publication/271522968_Ureditev_volilnih_enot_v_drzavnozbornem_volilnem_sistemu/links/54cb5e6e0cf2598f7116c1d9/Ureditev_volilnih_enot_v_drzavnozbornem_volilnem_sistemu.pdf

Indeks velikosti volilnih okrajev leta 2019

Legenda:

meje volilnih enot

Indeks velikosti 2019

- 41,0 - 85,0
- 85,1 - 90,0
- 90,1 - 110,0
- 110,1 - 115,0
- 115,1 - 163,7

avtorja: Boštjan Rogelj*, Marko Krevs*
vir podatkov: GURS 2019, MNZ 2019
* UL, FF, Oddelek za geografijo

Vir: Predlog sprememb območij volilnih enot in volilnih okrajev – delovno gradivo – https://www.gov.si/assets/ministrstva/MJU/SOJ-dokumenti-za-objavo/novela-ZVDZ/Predlog-sprememb-obmocij-volilnih-enot-in-okrajev-delovno_gradivo_28-8-2019.pdf

Potek štetja glasov na volitvah in dodeljevanje mandatom kandidatom

Ko se **glasovanje** po vseh okrajih konča, se začne **štetje glasov**, nato pa **dodeljevanje mandatom**, ki pa ni realizirano tako, da bi jih dobili tisti, ki dobijo največ glasov, ampak so stvari precej bolj komplicirane.

1. Po končanih volitvah **volilni odbor** na vsakem volilnem okraju **prešteje glasovnice** in poroča rezultate v svojo volilno enoto.
2. V volilnih enotah se za vsako stranko posebej sešteje, koliko glasov skupaj so dobili njihovi kandidati v vseh 11 volilnih okrajih, ki spadajo pod eno volilno enoto.
3. Nato se **razdeli mandate na ravni volilnih enot** tako:
 - o Izračuna se **Droopov količnik**, ki določa, koliko glasov mora zbrati stranka, da dobi en mandat.
 - o Droopov količnik se izračuna tako:
 - D = vsota vseh glasov ene stranke znotraj ene volilne enote(št. vseh poslanskih mandatov, ki naj bi bili v določeni enoti izvoljeni) + 1
 - o Število vseh poslanskih mandatov v eni enoti je v našem primeru 11.
 - o Konkreten primer za volitve leta 2018:
 - V volilni enoti Kranj je glasovalo 115062 volivcev.
 - SDS je dobila 28.958 glasov, LMŠ 20.108 glasov, NSi 10.550 glasov, itd.
 - Droopov količnik je 115062 / 12 = 9588,5. Zato je npr. SDS dobila 3,02 mandata, LMŠ 2,097 mandata, NSi 1,1 mandata.
 - o Vidimo, da ne dobimo celih števil. Številke se zaokroži navzdol, saj lahko poslanec dobi zgolj 1 mandat in ne 1,1 ipd. Viške se potem obravnava na državni ravni na drug način.
 - o Na ravni volilnih enot se podeli toliko mandatov, kolikor dopušča Droopov sistem. Ostale mandate se podeli na osnovi D'hondtovega sistema na ravni cele države, oz. na ravni vseh volivcev.
4. **Razdelitev mandatom na državni ravni** po D'hondtovem sistemu:
 - o **Po D'Hondtovi metodi** najprej razvrstimo stranke po vrsticah, po stolpcih pa njihove glasove delimo najprej z 1, potem z 2, potem s 3, potem s 4. To ponovimo tolikokrat, kolikor je volilnih okrajev (teh je 88). Dobimo tabelo količnikov. V tej tabeli potem poiščemo 88 največjih števil in jih posebej označimo. Za vsako posebej označeno številko, ki je v vrstici specifične stranke, dobi stranka po en mandat.
 - o Za zgled vzemimo, da bi imeli takšno namišljeno situacijo:
 - 4 stranke;
 - 230.000 volivcev;
 - **Stranka A bi dobila 100.000 glasov, stranka B 80.000 glasov, stranka C 30.000 glasov in stranka D 20.000 glasov;**
 - Po Droopovem sistemu bi razdelili že več mandatov, preostalo pa bi še 8 mandatov, ki bi jih morali razdeliti med 4 stranke po D'hondtovem sistemu.
 - Rezultat bi bil, da bi **stranka A dobila 4 mandate, stranka B 3, stranka C pa enega.** To je prikazano v tabeli spodaj.
 - o Mandate v tabeli spodaj označuje znak ♣.

Delitelj	/1	/2	/3	/4	Število mandatom (preštejemo ♣)	Realna proporcija
Stranka A	100.000 ♣	50.000 ♣	33.333 ♣	25.000 ♣	4	3,48
Stranka B	80.000 ♣	40.000 ♣	26.667 ♣	20.000	3	2,78
Stranka C	30.000 ♣	15.000	10.000	7.500	1	1,04
Stranka D	20.000	10.000	6.667	5.000	0	0,70
Skupaj					8	8

■ Za primerjavo je na desni strani tabele še stolpec, ki prikazuje realno proporcijo, ki se izračuna po formuli
R = število glasov stranke število volivcev × število preostalih mandatov

Npr. pri stranki A je

$$R = 100.000 \text{ glasov stranke } 230.000 \text{ volivcev} \times 8 \text{ mandatov} = 3,48.$$

o D'Hondtova metoda velja za eno najmanj proporcionalnih izmed proporcionalnih reprezentativnih metod. Večjim strankam daje prednost pred majhnimi.

5. Sedaj vemo, koliko mandatov dobi posamezna stranka. Vendar kateri izmed kandidatov znotraj strank dobi mandat? Na to vprašanje odgovori zapis na stran <https://www.us-rs.si/odlocitev/?id=113116>:

Pravilo, da se mandati znotraj istoimenskih kandidatnih list dodeljujejo konkretnim osebam po njihovem relativnem uspehu v volilnem okraju v primerjavi s kandidati istoimenske liste v drugih volilnih okrajih (drugi odstavek 91. člena Zakona o volitvah v Državni zbor), izključuje možnost dodeljevanja mandatov po vrstnem redu, kot ga je na ravni volilne enote določil predlagatelj liste, in s tem zagotavlja odločilen vpliv volivcev na dodelitev mandatov iz petega odstavka 80. člena Ustave.

Povedano drugače, mandat stranke pripada tistemu strankinemu kandidatu v volilni enoti, ki je v svojem volilnem okraju dobil največji delež glasov.

91. člen Zakona o volitvah v Državni zbor pravi še:

Če sta dva kandidata dobila enak delež glasov, o izvolitvi med njima odloča žreb.

V zgornjih 5. točkah smo lahko videli, kako poteka štetje. Zdaj rabimo nek poenostavljen konkreten primer, na katerem si lahko dokažemo, da **volitve niso v skladu s slovensko Ustavo**

Konkreten poenostavljen primer, ki prikazuje, da volivci pri volitvah v državni zbor nimamo enakovrednih glasov

Spodaj sta predstavljena dva primera razporeditve velikosti štirih volilnih okrajev znotraj ene volilne enote.

V obeh primerih velja:

- Volivcev je 55.

- VO1, VO2, VO3, VO4 so volilni okraji znotraj ene volilne enote.
- Recimo, da v tem poenostavljenem primeru vsaka od N volilnih enot izvoli maksimalno 5 poslancev = razdeli 5 mandatov.
- Imamo 2 stranki:
 - stranka zelenih
 - stranka rdečih
- Stranka rdečih ima kandidate K1, K4, K6, K7.
- Stranka zelenih ima kandidate K2, K3, K5, K8.
- Volivci v obeh primerih volijo isto stranko, ne pa tudi istih kandidatov, saj s prerezporeditvijo volilnih okrajev kandidati ne nastopajo več na enakih mestih, kjer isti volivci volijo. V obeh primerih dobi zelena stranka 34 glasov, rdeča pa 21 glasov.
- Droopov količnik = $D = \text{vsota vseh glasov ene stranke znotraj ene volilne enote} (\text{\$t. vseh poslanskih mandatov, ki naj bi bili v določeni enoti izvoljeni}) + 1$

= 55 / (5 + 1) = 9,16. Za vsakih 9,16 glasov dobi stranka 1 mandat => **Zelena stranka bi dobila 3 mandate, rdeča pa 2 mandata.**

Zanima nas, kako se porazdelijo mandati in kako na to vpliva posamičen glas volivca iz specifičnega volilnega okraja v primerjavi z glasom volivca iz drugega volilnega okraja.

V tabelah spodaj bo znak ♠ označeval mandate.

Poenostavljeni primer 1

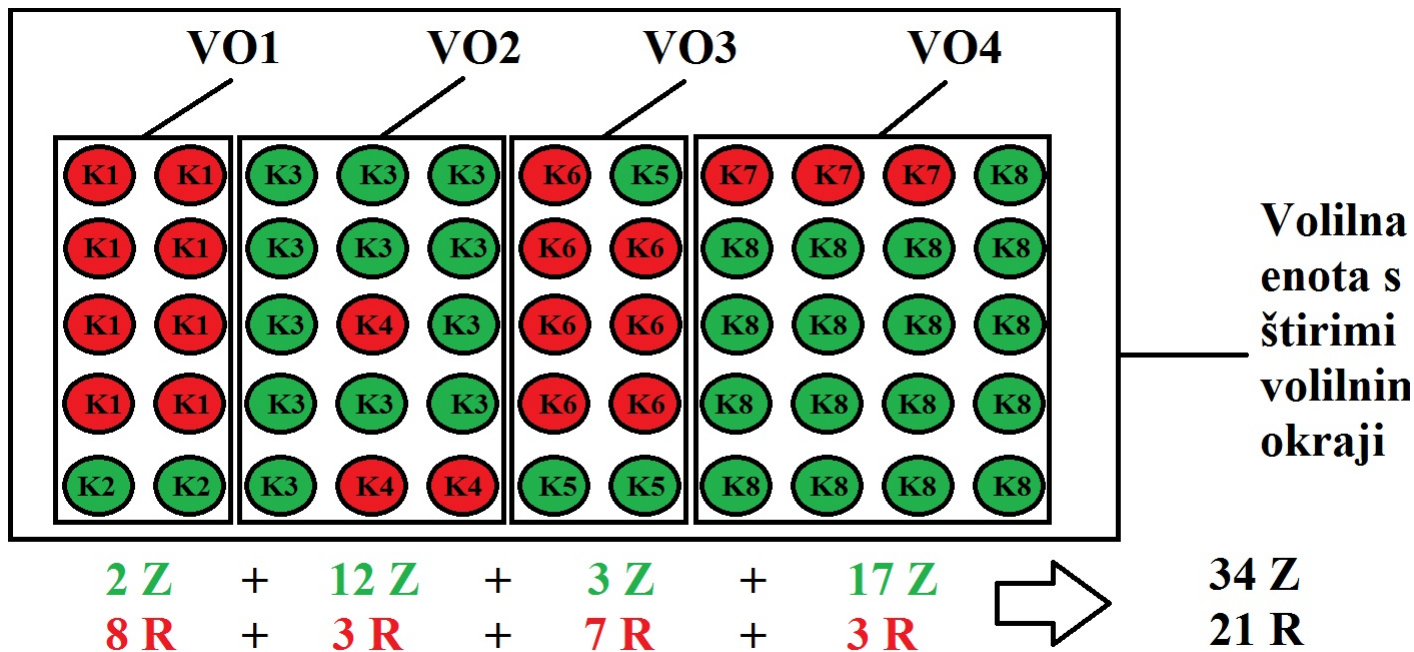

Tabela prikazuje, koliko glasov in koliko % glasov so dobili kandidati znotraj volilnih okrajev.

Volilni okraj / kandidat	K1 (rdeči)	K2 (zeleni)	K3 (zeleni)	K4 (rdeči)	K5 (zeleni)	K6 (rdeči)	K7 (rdeči)	K8 (zeleni)
VO1 – 10 volivcev	80% = 8 glasov ♠	20% = 2 glasova						
VO2 – 15 volivcev			80% = 12 glasov ♠	20% = 3 glasovi				
VO3 – 10 volivcev					30% = 3 glasovi ♠	70% = 7 glasovi ♠		
VO4 – 20 volivcev							15% = 3 glasovi	85% = 17 glasov ♠

Razdelitev mandatov

Spomnimo se od zgoraj... **zelena stranka bi dobila 3 mandate, rdeča pa 2 mandata.** Mandate je treba razdeliti med kandidate.

Upošteva se 91. člen Zakona o volitvah v državni zbor. Z liste kandidatov so izvoljeni kandidati po vrstnem redu dobljenega deleža glasov v skupnem številu glasov v volilnem okraju oziroma v skupnem številu glasov v dveh volilnih okrajih.

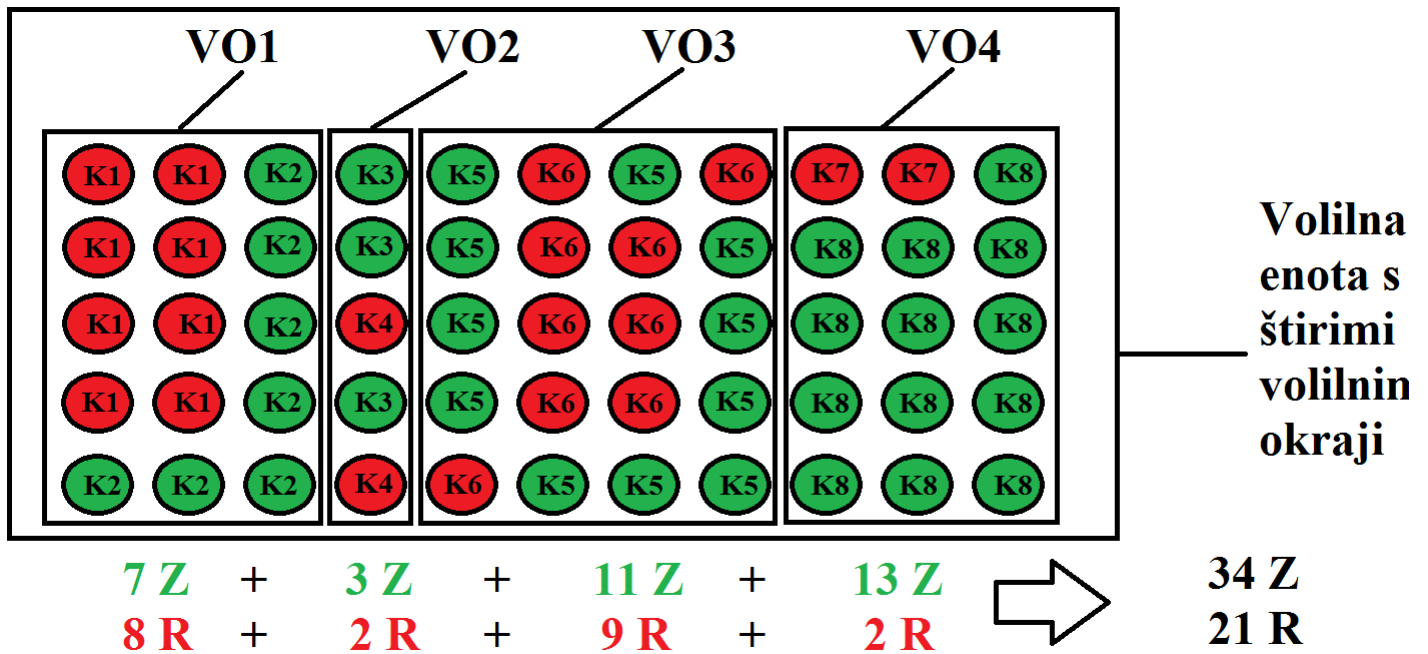
Od rdečih bi dobila mandat K1 (80% glasov) in K6 (70% glasov).

Od zelenih bi dobila mandat K8 (85% glasov), K3 (80% glasov), K5 (30% glasov).

V tem primeru na srečo izpade vse OK – mandate so dobili tisti kandidati, ki so dejansko imeli proporcionalno gledano največjo podporo.

Ampak pogledajmo si še en primer, kjer je situacija drugačna in je razvidno, da **volivci nimajo enakovrednega glasu.** Pri primeru 2 imamo situacijo, kjer volivci volijo kandidate iz iste stranke, kot v primeru 1, razporeditev okrajev pa je drugačna.

Poenostavljeni primer 2

Volilna enota s štirimi volilnih okraji

Tabela prikazuje, koliko glasov in koliko % glasov so dobili kandidati znotraj volilnih okrajev.

Volilni okraj / kandidat	K1 (rdeči)	K2 (zeleni)	K3 (zeleni)	K4 (rdeči)	K5 (zeleni)	K6 (rdeči)	K7 (rdeči)	K8 (zeleni)
VO1 – 10 volivcev	80% = 8 glasov 🔴	20% = 2 glasova 🟢						
VO2 – 15 volivcev			80% = 12 glasov 🟢	20% = 3 glasovi 🔴				
VO3 – 10 volivcev					30% = 3 glasovi 🟢	70% = 7 glasov 🔴		
VO4 – 20 volivcev							15% = 3 glasovi 🔴	85% = 17 glasov 🟢

Razdelitev mandatov

Spomnimo se od zgoraj... **zeleni stranka bi dobila 3 mandate, rdeča pa 2 mandata**. Mandate je treba razdeliti med kandidate.

Upošteva se 91. člen Zakona o volitvah v državni zbor. Z liste kandidatov so izvoljeni kandidati po vrstnem redu dobljenega deleža glasov v skupnem številu glasov v volilnem okraju oziroma v skupnem številu glasov v dveh volilnih okrajih.

Od rdečih bi dobila mandat K1 (53,33% glasov) in K6 (45% glasov).

Od zelenih bi dobila mandat K8 (86,66 % glasov), K3 (60% glasov), K5 (55% glasov).

Sklep:

- Od zelenih je K2 dobil 7 glasov, pa ni dobil mandata, K3 pa je dobil mandat s tremi glasovi, kar je 4 manj.
- Ta konkretni primer dokazuje, da imajo volivci iz okraja VO2 večjo vrednost glasu, kot volivci iz okraja VO3.
- Ne glede na to ali bi v volilnih okrajih upoštevali relativni delež ali absolutni delež glasov, ki jih dobi kandidat, bi bile volitve v razmerju volivec-volivec na ravni različnih volilnih okrajev **neenakovredne**.
- Če bi upoštevali znotraj okraja absolutni delež glasov, bi imel K2 prednost pred K3, ker je dobil 4 glasove več. Ampak če bi K3 hotel premagati svojega kolega znotraj stranke zelenih, bi moral dobiti vsaj 7 glasov, kar pa ni bilo nemogoče, ker ima njegov volilni okraj zgolj 5 volivcev.

Naš volilni sistem je tako zakompliciran, da ne le, da ga ne razume povprečen volivec, ampak celo ustavni sodnik dr. Franc Grad napačno povzema informacije in trdi, **dasprememba velikosti volilnih okrajev NE vpliva na spremembo enakosti volilne pravice**.

V Odlodbi o ugotovitvi, da je 4. člen Zakona o določiti volilnih enot za volitve poslancev v Državni zbor v neskladju z Ustavo in da prvi odstavek 7. člena, 42., 43. in 44. člen ter drugi odstavek 91. člena Zakona o volitvah v Državni zbor niso v neskladju z Ustavo piše:

14. Prof. dr. Franc Grad je prikazal zgodovinske okoliščine nastanka volilne zakonodaje.
[...]

Poudaril je, da je beseda *odločilen* neopredeljen pravni pojem, ki mu veljavna ureditev vsebino že določa, Ustavno sodišče pa bo moralo presoditi, ali je tako določena vsebina skladna z Ustavo. Po njegovem mnenju je izbira volilnega sistema tipično politično vprašanje, zato bi morala biti presoja Ustavnega sodišča čim bolj zadržana. Glede velikosti volilnih okrajev je poudaril, da bi bilo z vidika izvajanja volilne kampanje zaželeno, da so čim bolj enaki po številu volivcev, vendar pa to nima neposrednega vpliva na izvolitev kandidatov. Mandati naj bi se namreč delili na ravni volilne enote, zato naj bi se tudi enakost volilne pravice izražala na ravni volilne enote (in na ravni države kot celote); **velikost volilnih okrajev naj bi bila z vidika enakosti volilne pravice popolnoma nepomembna**

Zadnja poved vsekakor ne drži, kar smo se lahko prepričali iz zgornjih primerov.

Rešitve

Spodaj so predstavljene tri možne rešitve, ki zagotovo niso edine možne. Zlasti zato ne, ker **obstajajo veliko boljše rešitve od vodenja države preko vlade**. Vlada za obstoj in upravljanje države ni potrebna. V okviru demokracije je npr. možno imeti tehnično vlado, brez strank. Prav tako demokracija – ljudovlada ni najboljša rešitev, saj se lahko z izglasovanjem večine zastopavlja pravice manjšine, ampak to ni članek o tem. V kolikor se ohranijo stranke in vlada, so spodaj trije predlogi za izboljšavo volilnega sistema, ki rešujejo trenutni problem volilne neenakosti (na strani volivcev).

Pri trenutno veljavem sistemu ima od strank neodvisni kandidat zelo zelo majhno verjetnost, da bo izvoljen. Droopov količnik, po katerem se razdeljuje mandate, je namreč večji, če ima stranka znotraj ene volilne enote predstavnike po vseh volilnih okrajih. Če jih nima, se verjetnost, da dobi mandat, zmanjša. Ko pa nekdo kandidira neodvisno od strank, kandidira le v enem volilnem okraju, tako da po Droopovem količniku skorajda ne more dobiti mandata.

Pri vseh treh rešitvah spodaj bi imeli strankarski in od strank neodvisni kandidati **enake možnosti tako pri kandidaturi, kot pri tem, da so izvoljeni** Pri prvi, ki je bila promovirana v mnogih medijih, je to sicer

odvisno od izvedbe, saj bi lahko prišlo do centralizacije in manipulacije kapitala/medijev pri promociji kandidatov, kar pa bi pomenilo, da bi prišli iz "dežja pod kap".

1. Ukinitvev-okrajev => Ukinitve tega, da se mandati dodeljujejo tudi zgolj na osnovi rezultatov v okrajih

Ministrstvo za javno upravo je novembra 2020 podalo predlog novele ZVDZ-D, ki govori o tem, da bi se volilni okraj ukinitili. Tako so se v številnih medijih porodili prispevki o tem, da bo vlada odločala o ukinitvi volilnih okrajev. Delovno gradivo je dosegljivo dosegljiv tukaj in tukaj, pa še v arhivu tukaj in tukaj. 18.12.2020 v državnem zboru niso zbrali dovolj glasov, da bi se ukinito volilne okraje. Z manjšo skupino ljudi smo imeli sestanke na temo ustrežnejšega volilnega sistema. Ob tem se mi je odprlo več vprašanj, o katerih se v medijih ni razpravljalo. Ob pozornem prebiranju Delovnega osnutka predloga novele ZVDZ in mnogih člankov v medijih sem ugotovil, da so mediji spustili ZELO POMEMBEN del, ki ga obravnava predlog o ukinitvi volilnih okrajev, na račun česar je prišlo do zmede. Preberimo natančno, kaj je napisano v predlogu z MJU:

Ureditev, kot se jo predlaga v tem predlogu zakona, bi pomenila doslednejšo izvedbo zahteve 80. člena ustave po odločilnem vplivu volivcev na dodelitev mandatov kandidatom tako, da bi se volilni okraj kot način uresničevanja pasivne volilne pravice ukinitili in se ohranili le še **na administrativni ravni**. Volivci bi tako glasovali o celotni listi kandidatov v volilni enoti, uvedel pa bi se primerjalnopravno pogosto uveljavljeni relativni neobvezni prednostni glas.

V medijih ni bilo razprave o tem, kaj pomeni, da bi se volilni okraj ohranili na administrativni ravni. To pa je bistveni podatek, kar zadeva nevarnosti, ki jih lahko prinese centralizacija. V resnici ne gre za ukinitvev okrajev, pač pa za ukinitve tega, da se mandati dodeljujejo tudi zgolj na osnovi rezultatov v okrajih. Gre za to, da bi volilni okraj izgubili funkcionalno moč pri podeljevanju mandatov. Ukinitvev okrajev je zgolj poenostavljen, slabo izbran izraz. Namreč, v administrativno tehničnem smislu (organizacija in logistična podpora) bi volilni okraj še vedno obstajali, kar so mi podrobno pojasnili na Ministrstvu za javno upravo.

Na Ministrstvo za Upravo sem poslal nekaj vprašanj in 20. 01. 2021 dobil odgovor na sledeče:

1. Ali bi volivci še vedno volili na istih mestih, kot doslej – na 88 različnih mestih?
2. Ali bi se glasovi še vedno preštevali na teh mestih, kot doslej?
3. Ali bi še vedno obstajalo 88 volilnih odborov, kot doslej?
4. Kaj točno obravnavate pod pojmom ukinitvev volilnega okraja? Imate s tem v mislih zgolj ukinitvev funkcije predstavitve zgolj 1 kandidata z liste?

Iz odgovora, ki je na voljo v dokumentu pdf (in pod tem odstavkom), je razvidno, da št. 88 ni najbolj pravilna navedba, saj je volilnih mest in volilnih odborov nad 3000 in so zgolj pogrupirani v 88 volilnih okrajev. Po definiciji s strani Državne volilne komisije je volilni odbor organ, ki na dan volitev vodi glasovanje na volišču ter po končanem glasovanju ugotovi izid glasovanja na volišču.

Odgovor MJU

Ukinitvev_volilnih_okrajev-odg_P

Bistvo je, da bi volivci še vedno volili na več kot 3000 različnih mestih, kot doslej. Ker bi še vedno delovalo tudi nad 3000 volilnih odborov, to pomeni, da bi se tudi glasovi še vedno preštevali na teh mestih, saj to sodi v administracijo volilnega odbora. Preštevanje na več mestih je pomembno zlasti zato, da se zmanjša verjetnost korupcije (goljufij) pri preštevanju glasov.

Kaj bi bilo drugače, če bi bil ta predlog sprejet? Volilni okraj ima sedaj (leta 2021) funkcijo, da lahko volimo izključno 1 kandidata z liste 1 stranke in da se mandati podeljujejo tistim kandidatom v volilni enoti, ki so v svojih volilnih okrajih dobili največji delež glasov. Prednost bi bila, da bi volivci volili kogar bi želeli ali pa stranko. Sedaj lahko volimo zgolj 1 poslanca z liste, v naprej določenega. Po novem bi lahko volili katerega koli poslanca s katere koli liste.

Nevarnost: centralizacija in zloraba moči pri odločanju

Določena vrsta centralizacije bi lahko **demokraciji nevarna**. Predlog novele je, da se odločanje iz 88 volilnih okrajev centralizira na 8 volilnih enot. Ker bi se volilni okraj na administrativnem nivoju ohranili, ne bi prišlo do večje verjetnosti goljufij pri preštevanju glasovnic. Ta nevarnost centralizacije bi torej bila odpravljena. Druga nevarnost centralizacije bi lahko bila močnejša **manipulacija kapitala/medijev pri promociji kandidatov**. Ta del po mojih podatkih še ni rešen (pojmov promocija, reklamiranje, oglašanje, izpostavitvev v zgoraj omenjenem gradivu predloga novele ZVDZ ni).

Po predlogu novele ZVDZ-D bi bilo na zadnjih državnozborskih volitvah leta 2018 na glasovnici 28 list in 308 kandidatov. Do zdaj se je v vsakem volilnem okraju promoviralo zgolj po 1 kandidata iz vsake stranke. Ključno vprašanje je, kako bi to promoviranje izpadlo v primeru sprejema novele ZVDZ-D.

Doslej je bilo vsaki stranki v interesu, da vsakega kandidata promovira enakovredno, saj je vsakega promovirala (na jumbo plakatih ipd.) zgolj v 1 volilnem okraju. V kolikor bi po novem promovirali vse kandidate v vseh okrajih, je zelo vprašljivo, če bi bil vsakdo deležen **enakovredne promocije**. Lahko bi se nekatere povsem zapostavljalo. Tudi mediji bi imeli večjo moč, saj bi lahko promovirali pretežno tiste kandidate, ki bi jim bilo bolj v interesu. Tako v končni fazi ne bi dosegli, da bi imeli volivci odločilen vpliv na dodelitev mandatov kandidatom. Odločilen vpliv bi imeli mediji. Drži?

80. člen Ustave RS določa, da mora imeti volivec **odločilen vpliv na dodelitev mandatov**. Po "ukinitvi volilnih okrajev" bi bila porazdelitev odločilne moči volivcev enakomernejša, centralizacija pa bi prinesla večjo kompleksnost volilnega lista in verjetno večjo možnost medijskih manipulacij.

2. Ukinitvev volilnih enot in ukinitvev porazdeljevanja mandatov po strankah

Za razliko od rešitve zgoraj, kjer bi se "ukinito 88 volilnih okrajev", bi se pri tej rešitvi ukinito 8 volilnih enot. Volilni okraj bi prevzeli funkcijo volilnih enot.

Sistem podeljevanja mandatov bi bil manj kompleksen in zato večini bolj razumljiv. Odpadla bi potreba po **Droopovem količniku in D'Hondtovi metodi**.

V trenutno veljavnem volilnem sistemu se mandate najprej razdeli po strankah. Volitve kandidatov bi morale biti neodvisne od strank, sicer imamo t.i. "strankokracijo". Imejmo v mislih, da Ustava Republike Slovenije volitve omenja v več kot 10 členih, vendar prav v nobenem od teh niso omenjene stranke.

Po tem predlogu bi se v vsakem volilnem okraju direktno podelilo mandate tistim kandidatom, ki bi zbrali največ glasov.

Pri tem, med kolikimi kandidati bi lahko izbiral volivec, imamo tri izključujoče se opcije:

1. Vloga strank bi lahko parcialno ostala in sicer v smislu, da bi se v vsakem volilnem okraju še naprej volilo zgolj po enega kandidata iz ene stranke. Tako, kot že v sedanjem sistemu, je prednost te opcije ta, da se volivcu ni treba ukvarjati z raziskavo (programa) vseh kandidatov iz vseh strank. Dobro bi bilo, če bi bil poudarek na programu in referencah kandidatov, ne na programu stranke, kjer lahko izstopa mnenje parih veljakov. Mandatarji bi v končni fazi morali odločiti demokratično – neodvisno od stranke, kateri pripadajo. Volivci bi lahko pred volitvami prejeli na dom fizično pisno gradivo (volilno obvestilo), v katerem bi bil v več odstavkih predstavljen (program) vsak(ega) kandidat(a).
2. Druga opcija je, da bi se vse kandidate pravično promoviralo po vseh okrajih in bi lahko volili katerega koli iz katere koli stranke. Prednost te opcije je, da bi lahko vsakdo volil svojega prijubljenelega kandidata, ki mu najbolj zaupa, ne glede na to, iz katerega volilnega okraja bi bil. Slabost te opcije je, da bi se najverjetneje morali izogniti fizičnemu gradivu s predstavitvijo vseh (nekaj sto) kandidatov. Za marsikoga bi bilo namreč preobsežno, hkrati pa bi narasel strošek gradiva (če bi vsako gospodinjstvo prejelo po eno gradivo na dom, bi bilo treba natisniti okoli 800.000 knjig). Lahko pa bi predstavili reference in program vsakega kandidata v elektronski obliki – na spletni strani.
3. Tretja opcija je združitev prvih dveh. Volili bi po enega kandidata iz ene stranke, v enem volilnem okraju bi bil predstavljen po 1 kandidat iz vsake stranke, volivec pa bi smel voliti v katerem koli okraju. S tem bi volivcem zagotovili pravico, da volijo kogar koli želijo, predstavitev kandidatov pa ne bi bila tako kompleksna.

Da bi vsak glas volivca štel enako, bi morali biti volilni okraj enako veliki po številu volivcev. Zelo težko je doseči, da bi se številke po okrajih natančno ujemale, saj se število ljudi po okrajih iz leta v leto nesorazmerno spreminja. Kljub temu pa lahko dobimo boljše rešitve od današnje, ko je največji okraj po številu volivcev cca 4x večji od najmanjšega. En primer, kako to urediti veliko bolje, kot je urejeno sedaj, je bil podan leta 2019 v delovnem gradivu **Predlog sprememb območij volilnih enot in volilnih okrajev**. V preglednici 7 na strani 21 je prikazana primerjava PREDLAGANE in VELJAVNE ureditve volilnih okrajev. Izvleček:

	PREDLAGANA UREDITEV	VELJAVNA UREDITEV
Razlika med največjim in najmanjšim volilnim okrajem	5.814	23.749
Število volilnih okrajev, ki od povprečja odstopajo manj kot 15% (-/+ 15%)	86	40
Število volilnih okrajev, ki od povprečja odstopajo več kot 15% (-/+ 15%)	2	48
Število volilnih okrajev, ki od povprečja odstopajo manj kot 10% (-/+ 10%)	57	21

Pri tem je treba opozoriti še, da lahko v določenem primeru tudi razporejanje mej okrajev odločilno vpliva na rezultat volitev. To je v ZDA nekoč izkoristil **Elbridge Gerry**, po katerem so potem imenovali nepošteno prakso **gerrymandering** – v slovenščini **volilno priprojevanje ali volilna geometrija**. Slednja opredeljuje začrtanje volilnih okrajev na način, ki je ugoden za določeno stranko, namesto sledenja nevtralnemu geografskim načelom. Rezultati volitev so tako nesorazmerni z dejansko podporo strank. Zgled – <https://www.youtube.com/watch?v=YcUDBgYodie>

3. Ena volilna enota in dodeljevanje mandatov na osnovi največjega zbranega števila glasov

Lahko bi v vsakem volilnem okraju volili vse kandidate iz vseh strank. Vsi kandidati bi morali biti po volilnih okrajih **enakopravno promovirani**. Volilni odbor bi po volitvah preštel glasovnice in rezultate poslal v eno in edino volilno enoto, kjer bi se vsi glasovi prešteli. Mandat bi dobilo 88 tistih kandidatov, ki bi zbrali maksimalno število glasov. Stranke ne bi imele pri razdeljevanju mandatov nobene vloge.

Imejmo v mislih, da Ustava Republike Slovenije volitve omenja v več kot 10 členih, vendar prav v nobenem od teh niso omenjene stranke. Volitve kandidatov bi morale biti neodvisne od strank.

Zaključek

Trenutni slovenski volilni sistem je:

- Zakompliciran in ga po branju izjav ne razumejo niti vsi strokovnjaki, ki so na delovnih mestih, kjer bi bilo to pričakovano, saj s tem, ko komentirajo volilni sistem, odločilno vplivajo na naš celotni demokratični sistem.
- Matematično in pravno dokazano v neskladju z Ustavo.
- Tak, da nima vsak glas vsakega volivca enako vrednost. Zato je nepravilčen. Nimamo enakih volilnih pravic.
- Pomanjkljiv na več točkah, pri katerih obstajajo rešitve, ki se jih da realizirati. [11 pomanjkljivosti je opisanih tukaj](#).

Zahvala

Zahvala za navdih za pisanje članka gre Vladislavu Stresu, ki že vrsto let navija za to, da bi se sprejelo rešitev št. 2. Na spletni strani [Gibanja za preново](#) je podal več gradiva na to temo. V letu 2021 je sklical nekaj sestankov na to temo.

Hvala tudi ostalim sodelujočim na sestankih, ki so podali svoje vidike, razumevanje tega področja. Aljoša Širovnik Vičar, Maja Zakotnik, [Mitar Milutinović](#), [Jasna Martinjak](#), dr. Franci Demšar, dr. Stranko Strajn, [Radmila Čučak](#) in ostali.

V zvezi z volitvami je Mitar M. predlagal izboljšavo volilnega sistema na strani <https://mitar.tnode.com/post/peer-to-peer-voting-scheme/>. Njegova ideja je, da bi ga nadgradil v neke vrste socialno omrežje, v katerem vsak volivec določi delegate, katerih glasovi se bodo šteli, ko sam ne glasuje.

Dodatno gradivo

- Rezultati državnozbornih volitev 2018: <https://dvk-rs.si/arhivi/dz2018/#rezultati>
- Ustava Republike Slovenije (URS): pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1
- Sodnik ddr Klemen Jaklič – Protiustavnosti slovenskega volilnega sistema, 2018: <https://www.us-rs.si/media/u-i-32-15.delno.odklonilno.in.delno.pritrdilno.Im.dfr.jaklic.pdf>
- Marko Švara: Problematika slovenskega volilnega sistema za volitve v državni zbor (diplomsko delo), 2011: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/svara-marko.pdf>
- Dr. Ribičič, Ciril: Primerjava prednosti in slabosti volilnih sistemov, 2013: <https://repositorij.uni-lj.si/lzpis/Gradiva.php?id=76460>
- Državni zbor RS: <https://www.dvk-rs.si/index.php/si/volitve/drzavni-zbor-rs>
- Zakon o volitvah v Državni zbor – Uradni list RS, št. 82/2018 in OdlUS XXIII, 12 | 08.11.2018: <https://www.us-rs.si/odlocitev/?id=113116>
- Članek Volilna matematika: od glasov do sedežev v državnem zboru: <https://siol.net/novice/volitve-2018/od-glasov-do-sedezev-v-drzavnem-zboru-54>
- Članek Kako deluje slovenski proporcionalni volilni sistem?: <https://www.rtvlo.si/slovenija/grem-volit/o-volitvah/kako-deluje-slovenski-proporcionalni-volilni-sistem/453901>

Avtor: [Boris Turk](#), 4.5.2021

Deli:

- [Facebook](#)
- [Email](#)
- [Twitter](#)
- [Google](#)
-

Like this:

Like Loading...